

KAYSERİ BAROSU ÖRNEĞİ İLE KAMU KURUMU NİTELİĞİNDEKİ MESLEK KURULUŞLARI*

PROFESSIONAL ORGANIZATIONS HAVING THE CHARACTERISTICS OF PUBLIC INSTITUTIONS WITH THE EXAMPLE OF KAYSERİ BAR ASSOCIATION

Hasibe Ülkü YAY**
Fatma BAŞIBÜYÜK***
Hatun KORKMAZ****

Özet: Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, ilgili mesleğin düzeni, disiplini, hak ve çıkarlarını sağlamak ve korumak üzere oluşturulmuş, devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir hukuki kişiliğe, personel ve bütçe bağımsızlığına sahip olan ve merkezi idarenin sınırlı ve sayet denetiminde bulunan görece özerk kamu tüzel kişileridir. Bu çalışma, Türkiye’de kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarından biri olan baroların meslek ve meslek üyeleri üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır: “Baroların kurumsal yapısı ve merkezi idare ile ilişkileri nasıldır?”, “Baroların kurumsal ve hukuki sorunları nelerdir?”, “Barolar ve meslek üyeleri arasındaki ilişkiler nasıldır?”, “Baroların ilgili mesleğin haklarını ve çıkarlarını korumada ve gelişimindeki rolü nedir?”.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Çalışmanın deseni durum çalışması olarak belirlenmiştir. Çalışmanın örneklemi Kayseri Barosu yetkilileri ve Kayseri Barosu’na bağlı 14 avukat olarak belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen veriler, nitel analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir.

* Bu çalışma, TÜBİTAK 2209-A Lisans öğrenci projeleri kapsamında desteklenerek Hatun Korkmaz danışmanlığında Erciyes Üniversitesi’nde yürütülmüştür. Çalışma, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurul Başkanlığı’nın 30 Mayıs 2023 tarihli kararı ve 213 başvuru numarası ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

** Erciyes Üniversitesi, ulkuyay53@gmail.com, ORCID: 0009-0003-1477-068X

*** Erciyes Üniversitesi, fatmabasibuyuk657@gmail.com, ORCID: 0009-0000-1858-9624

**** Doç. Dr., Erciyes Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, hatun-korkmaz@erciyes.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0641-4576, Makalenin Gönderim Tarihi: 30.07.2024, Kabul Tarihi: 20.11.2024

tir. Elde edilen bulgulara göre Kayseri Barosu'nun birçok hukuki, kurumsal ve maddi sorunu bulunmaktadır. Mesleğin gelişimi ve meslek üyeleri üzerinde ise sınırlı konuda etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, Barolar, Kamu Kurumları

Abstract: Professional organizations having the characteristics of public institutions, are relatively autonomous public legal entities that were established to ensure and protect the order, discipline, rights and interests of the relevant profession, have a separate legal personality from the state legal entity, personnel and budget independence, and are under limited tutelage control of the central administration. This study aims to measure the impact of bar associations, which are one of the professional organizations that are public institutions in Turkey, on the profession and its members. The study sought answers to the following questions: "What is the institutional structure of bar associations and their relations with the central administration?", "What are the institutional and legal problems of bar associations?", "What are the relations between bar associations and professional members?", "What is the role of bar associations in protecting and developing the rights and interests of the relevant profession?"

Qualitative research methods were used in the study. In this context, the data of the study was obtained by semi-structured interview technique. The design of the study was determined as a case study. The sample of the study was determined as Kayseri Bar Association officials and 14 lawyers affiliated with Kayseri Bar Association. The data obtained from the study was analyzed using the descriptive analysis method, one of the qualitative analysis methods. According to the findings, the bar association has many legal, institutional and financial problems. It has been revealed that it has a limited impact on the development of the profession and its members.

Keywords: Professional Organizations Having the Characteristics of Public Institutions, Bar Associations, Public Institutions

GİRİŞ

Günümüz toplumlarında bireylerin toplum içinde seslerini duyurabilmesi, karar alma süreçlerine dâhil olabilmesi, bilgi iletişim devrinin ve demokrasinin olmazsa olmaz gereklerindendir. Toplumsal yapı içinde ortaya çıkan çeşitli organizasyonlar bireyi, kendi hayatına dair kararların alınması sürecine dâhil etmesi, devlet ve birey arasında köprü oluşturması ve ilgili alanda toplumsal düzeni sağlamaya yardımcı olması yönüyle önemli bir fonksiyona sahiptir. Bahsedilen organizasyonlardan biri de meslek kuruluşlarıdır. Anayasa'daki ismiyle Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları, ilgili meslek üyelerini bir

araya getiren, mesleğin düzen ve disiplinini sağlayan, haklarını ve çıkarlarını koruyan organizasyonlar olarak ifade edilmektedir.¹

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 135. maddesinde kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları şöyle tanımlanmıştır: "Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere, meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzel kişileridir."² Meslek kuruluşları bir nevi bireyle devlet arasında bir köprü veya arabulucu rolündedir denebilir. Ayrıca, meslek kuruluşlarının yaygın örgütlenmesi, kamuoyunu, devlet politikalarını ve meslek gruplarını yönlendirme gücü, üyelerini meslek adabına uygun olmayan davranışlar karşısında cezalandırma gücü, söz konusu kurumları tartışmalı olarak gündemde tutmaktadır.³

Bu çalışmada meslek kuruluşlarının meslek üyeleri ve mesleğin gelişimi üzerindeki etkisi, Türkiye Barolar Birliği'ne (TBB) bağlı, Kayseri Barosu örneğinde ele alınmıştır. Bu kapsamda çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır: "Baroların mesleğin gelişimine katkısı nasıldır?", "Baroların meslek üyeleri üzerindeki etkisi nedir", "Meslek üyelerinin barodan memnuniyet düzeyi nedir?", "Baroların mevcut kurumsal durumları, talepleri ve eksiklikleri nelerdir?". Bu ve benzeri sorularla çalışma kapsamında meslek kuruluşlarının etkisi ölçülmeye çalışılacaktır. Bu çalışma baroları kamu yönetimi perspektifinden kurumsal olarak ele almaktadır. Bu kapsamda çalışmada nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi tercih edilmiştir. Çalışmanın deseni, durum çalışması olarak belirlenmiştir. Çalışma

¹ Kemal Gözler/Gürsel Kaplan, İdare Hukuku Dersleri, Ekin Yayınevi, Bursa 2020, s. 228

² <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1136.pdf>, (02.01.2024).

³ Refika Bakoğlu Deliorman/Ayşe Üstünoldu Kandemir, Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşları ve Etik, Yolsuzluğun Önlenmesi için Etik Projesi: Kamu Etiği Akademik Araştırmaları (Avrupa Birliği İnsan Hakları Komisyonu ve Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Projesi), Ankara: Fersa Ofset, 2009, 2, s. 15.

kapsamında baro yetkilileri ve baroya kayıtlı avukatlarla yarı yapılan-
dırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen
veriler nitel analiz tekniklerinden betimsel analiz yöntemi ile analiz
edilmiştir.

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde genel olarak meslek kuru-
luşlarını, özelde baroları inceleyen ulusal ve uluslararası çalışmaya
rastlanmıştır fakat özellikle yurtiçi çalışmaların yeterli olmadığı ka-
naatine varılmıştır.⁴ Çalışmaların genellikle hukuki veya siyasi açıdan
baroları incelediği görülmüştür. Bu çalışma ise barolara kamu yöneti-
mi perspektifinden yaklaşmaktadır. Literatürde yer alan çalışmalara
yöntem olarak bakıldığında da genellikle teorik düzeyde veya hukuk-
sal zeminde incelemelerin gerçekleştiği görülmektedir. Bu çalışmada
meslek üyelerine barolar ile ilgili düşüncelerini ifade etme fırsatı su-
nulmuştur. Ayrıca baro yetkilileri ile baroların genel kurumsal, huku-
ki ve mali durumları görüşülmüştür. Çalışmanın saha araştırmasına
dayanması ilgili literatür açısından özgün değer taşımaktadır. Örneğin
İnanıcı, birçok çalışmada avukatlık mesleği ve barolar ile ilgili araş-
tırmalar yapmıştır. Yapılan bu araştırmalar genellikle hukuki zemin-
den ve eleştiriden öteye gitmemiştir. Bu çalışmada ise saha araştırma-
sına yer verilmiş, durum çalışması zemininde betimsel analiz tekniği
uygulanmıştır. Konu ile ilgili bir diğer çalışma, Kanadoğlu'nun çalış-
ması olmuştur. Kanadoğlu'nun çalışması da hukuki düzeyden barolar
ve avukatlık mesleğinin özgürlüğünü tartışmıştır. Konu benzer olsa
da yöntem ve kapsamın bu makaleden farklı olduğu görülmektedir.
Konu ile ilgili bir başka çalışma ise Kalem ve Elveriş'in baroların ve

⁴ Osman Korkut Kanadoğlu, "Barolar ve Avukatların Meslek Özgürlükleri", *Türki-
ye Barolar Birliği Dergisi*, 2020, 146. sayı, s. 78; Haluk İnanıcı, "Türkiye'de avukatlık
ideolojisi". *Toplum ve Bilim*, 2001, 87, s. 135; Haluk İnanıcı, "21. Yüzyılda Avukat
ve Baro: Eleştirel Bir Değerlendirme", *Birikim Dergisi*, 2007, <https://birikimdergisi.com/guncel/143/21-yuzyilda-avukat-ve-baro-elestirel-bir-degerlendirme>,
(10.09.2023); Seda Kalem/İdil Elveriş, "Siyaset Yapmak ya da Yapmamak: 2018
İstanbul Barosu Seçimlerine Bir Bakış", *Ankara Barosu Dergisi*, 2018, Cilt: 76 Sayı:
4, s. 163- 208; Zehreddin Aslan, "Meslek Kuruluşlarına Zorunlu Üyeliğin Üzerine
Hukuki Bir Değerlendirme", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (15),
2014, s. 1229; Stephanie Chipeur, "The Advice Lawyers Give Themselves: The
Canadian Bar Association's Campaign For Timekeeping In The Mid-Twentieth
Century", *International Journal of the Legal Profession*, 2014, Volume 21; Elizabeth
Chambliss And Bruce A. Green, "Some Realism About Bar Associations", *Depaul
law Review*, 2008, 57(425).

avukatların siyasi alandaki rolü üzerine bir değerlendirme çalışmasıdır. Kalem ve Elveriş'in çalışması, 2018 İstanbul Barosu Seçimlerini ele alarak barolar ve avukatlarla ilgili değerlendirmeler içermektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın kapsamından ve yönteminden oldukça farklı bir çalışmadır. Aslan ise çalışmasında, meslek kuruluşlarında zorunlu üyeliği hukuki çerçeveden tartışmıştır. Aslan'ın çalışması da kapsam ve yöntem olarak bu çalışmadan oldukça farklıdır. Yabancı literatüre bakıldığında Chambliss ve Green çalışmalarında, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki baroları ele almışlar ve baroların ve avukatların hukuk sisteminin iyileştirilmesindeki rolünü tartışmışlardır. Çalışma, kapsam ve yöntem olarak bu çalışmadan farklıdır. Leeper Piguero ve diğerleri,⁵ avukatlara barolar tarafından verilen ayrıcalıkların sistimleri, konu ile ilgili şikâyet ve yürütülen soruşturmaları inceleyen çalışmalarında, avukatları ve baroları yine hukuki bir çerçeveden Amerika Birleşik Devletleri örneğinde ele almışlardır. Çalışma, bu çalışmadan kapsam ve yöntem olarak farklılık arz etmektedir. Chipeur, Kanada Barolar Birliği'nin meslek üyeleri üzerindeki etkisini tarihsel bir perspektiften ele almıştır.

Yerli ve yabancı literatüre bakıldığında benzer çalışmaların olduğu görülmektedir. Fakat bu çalışmaların konu, kapsam ve yöntem bakımından elimizdeki çalışmadan oldukça farklı oldukları ortaya çıkmıştır. Özellikle yerli literatürün bu konuda yeterli olmadığı kanaatine varılmıştır. Bu nedenle literatürdeki bu boşluğun doldurulması gerekliliği çalışmanın merkeze aldığı konulardan biridir. Zira hukuk devletin tesis edilmesinde devleti oluşturan üç büyük güçten biri olan yargı gücü, önemli bir yere sahiptir. Yargının ilk basamağı olan avukatlık mesleği ve onun yönetiminden sorumlu olan baroların incelenmesi de bu minvalde önem taşımaktadır. Bu çalışmanın, bu boşluğu doldurmaya hizmet edeceği düşünülmektedir.

I. TÜRKİYE'DE MESLEK KURULUŞLARI VE BAROLAR

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, Anayasa'nın 135. maddesinde; "Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst

⁵ Nicole Leeper Piquero, Michele Bisaccia Meitl, Eve M. Brank, Jennifer L. Woolard and Lonn Lanza-Kaduce, "Exploring Lawyer Misconduct: An Examination of the Self-Regulation Process", *Deviant Behavior*, 2016, Volume 37(5).

kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzel kişilikleridir” şeklinde ifade edilmiştir.⁶

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının genel olarak devlet tüzel kişiliği dışında farklı bir tüzel kişiliği bulunmaktadır. Bundan dolayı kendi başına karar alıp uygulama yetkileri, personel ve bütçe bağımsızlıkları bulunmaktadır. Bu özellikler onları, ilgili meslek ve meslek üyeleri üzerinde üst otorite konumuna getirmektedir. Örneğin meslek kuruluşları düzenleyici işlem yapmak ve üyelerine disiplin cezası vermek gibi kamu gücüne dayalı olarak muhatapların rızası hıfına işlem yapabilme yetkisine sahiptirler.⁷

Türkiye’deki meslek kuruluşlarından biri de barolardır. 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun 76. maddesine göre barolar; “Avukatlık mesleğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleri ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak; meslek düzenini, ahlâkını, saygınlığını, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak, avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüm çalışmaları yürüten, tüzel kişiliği bulunan, çalışmalarını demokratik ilkelere göre sürdüren kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır.” şeklinde ifade edilmiştir.⁸ Mevzuattaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarından biri olan barolar, mesleğin düzen ve disiplinini sağlamak, meslek ve meslek üyelerinin hak ve çıkarlarını sağlamak, korumak ve geliştirmek üzere kurulmuşlardır. Bununla birlikte barolar, meslek üyeleri ve merkezi idare arasında da köprü rolündedirler. Türkiye’deki diğer meslek kuruluşları gibi barolar da her ne kadar merkezi idare karşısında görece bağımsız olsalar da merkezi idarenin vesayet denetimi dışında

⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1136.pdf>, (02.01.2024).

⁷ Kemal Gözler /Gürsel Kaplan, Kısa İdare Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa 2022, s. 231.

⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1136.pdf>, (02.01.2024).

değildirler. Türkiye’de bütün barolar, TBB’ye bağlıdır ve TBB, Adalet Bakanlığı’nın ilgili kuruluşudur. Barolar, TBB ve Adalet Bakanlığı arasındaki vesayet ilişkisi, Avukatlık Kanunu’nun birçok maddesinde ifade edilmiştir. Örneğin Avukatlık Kanunu’nun 8. maddesinde bu ilişkiye dair şu ifadeler yer almaktadır: “Baro yönetim kurullarının adayın levhaya yazılması hakkındaki kararları, karar tarihinden itibaren on beş gün içinde Türkiye Barolar Birliği’ne gönderilir. Türkiye Barolar Birliği kararın kendisine ulaştığı tarihten itibaren bir ay içinde uygun bulma veya bulmama kararını ve itirazın kabul veya reddi hakkındaki kararlarını onaylamak üzere karar tarihinden itibaren bir ay içinde Adalet Bakanlığı’na gönderir. Bu kararlar Adalet Bakanlığı’na ulaştığı tarihten itibaren iki ay içinde Bakanlıkça karar verilmediği veya karar onaylandığı takdirde kesinleşir. Ancak Adalet Bakanlığı uygun bulmadığı kararları bir daha görüşülmek üzere, gösterdiği gerekçesiyle birlikte Türkiye Barolar Birliği’ne geri gönderir...”⁹ Bu ifade göstermektedir ki baroların kendilerine ait tüzel kişiliği olsa da bu tüzel kişiliğin bir sonucu olan görece özerklikleri, TBB’nin vesayet denetimi ile sınırlıdır. Bununla birlikte TBB’nin de kendine ait tüzel kişiliği vardır ve bu kapsamda sahip olduğu görece özerklik, devlet tüzel kişiliğinin bir parçası olan Adalet Bakanlığı’nın vesayeti ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca, avukatlık mesleği genel olarak Avukatlık Kanunu’yla ayrıntılı olarak düzenlenmiş olsa da Avukatlık Kanunu’nun uygulanması amacıyla yürürlüğe giren Türkiye Barolar Birliği Avukatlık Kanunu Yönetmeliği ve Türkiye Barolar Birliği Avukatlık Ortaklığı Yönetmeliği gibi birçok yan mevzuatla da mesleğin yapı ve işleyişine ilişkin düzenlemeler mevcuttur.¹⁰ Günümüzde baroların merkezi idare ile ilişkileri, siyasi renkleri, meslek ve meslek üyeleri üzerindeki etkisi sıkça tartışılan konular arasındadır. Dolayısıyla baroların mevcut durumunun ve etkililiğinin ölçülmesi önemli ve araştırmaya değer bir konudur. Bu çalışma, bu konulara Kayseri Barosu örneğinde meslek üyeleri ve baro yetkilileri ile görüşmeler yaparak ortaya çıkarmayı amaçlamıştır.

⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1136.pdf>, (30.10.2024).

¹⁰ Nejat Aday, Avukatlık Mesleği ve Hukuk Devleti İlkesi, Prof. Dr. Hüyesin Hatemi’ye 80. Yıl Armağanı, editör: Yasemin Güllüoğlu Altun, Oniki Levha Yayınları, 2018, s. 64

II. YÖNTEM

Çalışma, Kayseri Barosu örneğini ele almıştır. Baroların mevcut durumu ele alınmak istendiği için araştırmanın genel tasarımı durum çalışmasına dayanmaktadır. Creswell'in tanımına göre durum çalışması, araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu çeşitli veri toplama araçları (gözlemler, görüşmeler, görsel-ışitseller, dokümanlar, raporlar) ile detaylı incelediği durumların ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yöntemidir.¹¹ Durum çalışması, mevcut durumda neler olduğuna ışık tutma, sistematik bir biçimde verileri toplama, analiz etme ve sonuçları ortaya koyma yöntemidir. Ortaya çıkan sonuç ise, mevcut durumun neden öyle olduğunun ve gelecek araştırmalar için daha detaylı olarak nelere odaklanmak gerektiğinin anlaşılmasıdır.¹² Araştırma verileri nitel araştırma tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme tekniğiyle elde edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, belirlenen temel bazı sorular üzerinden bir durumun detaylı irdelenmesi için araştırmacıya imkân veren bir veri elde etme yöntemidir.¹³ Bununla birlikte sık kullanılan nitel tekniklerden biri olan görüşme tekniği, görüşülen kişilere kendilerini birinci elden ifade edebilme fırsatı verirken, içinde bulundukları durumlara ait duygu düşünce ve tecrübelerini anlama imkânı sunmaktadır.¹⁴ Bu projede bu tekniğin kullanılmasının nedeni, meslek kuruluşu olarak baronun etkisini, kurum yetkilileri ve meslek mensuplarının sesine kulak vererek ölçmeye çalışmaktır. Görüşme yönteminde geçerlilik düzeyi minimum on üç kişi olarak bilinmektedir. Dolayısıyla Kayseri Barosu'na bağlı meslek mensuplarından ve kurum yetkililerinden en az on üç kişiye ulaşılması hedeflenmiştir. Baro yetkilileri ile toplamda on altı kişi ile mülakat yapılmıştır. Sorular, baro yetkililerine ve avukatlara yönelik olmak üzere iki grup

¹¹ John W. Creswell, *Qualitative Inquiry and Research Design*, 2. Bası, SAGE, 2007, s. 74

¹² Lynn Davey, "The Application of Case Study Evaluations", *Elementary Education Online*, 2009, 8(2), s. 2.

¹³ Robert K Yin, *Case Study Research: Design and Methods*, 3. Bası, Thousand Oaks, CA: Sage Press, 2013, s. 2.

¹⁴ Grant McCracken, *The Long Interview*, Sage Publications Inc., Thousand Oaks., 1988, s. 38; Tekin Hasan Hüseyin ve Tekin Hasan, "Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme", *İstanbul University Journal of Sociology*, 3, 2012, s. 105.

olarak hazırlanmıştır. Baro yetkililerine sorulan soruların kapsamı, baroların genel olarak hukuki ve kurumsal durumu, merkezi idare ile ilişkiler, avukatlar ve mesleğin gelişimi, düzen ve disiplin konusunda baronun etkisi kapsamında oluşturulmuştur. Avukatlara sorulan sorular ise genel olarak baro ile ilgili düşünceleri, baroların mesleğin gelişiminde ve avukatların haklarının ve çıkarlarının korunmasındaki rolü çerçevesinde oluşturulmuştur. Araştırma, yazarların bağlı olduğu üniversitenin 30 Mayıs 2023 tarihli kararı ve 213 başvuru numarası ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

Yarı yapılandırılmış görüşme kapsamında baro yetkililerine ve avukatlara yönelik farklı soru grubu hazırlanmıştır. Baro yetkililerine şu sorulardan hareket edilmiştir:

- Kayseri Barosu'ndaki görevinizden ve yetkilerinizden bahseder misiniz?
- Baronun bugüne kadar meslek mensuplarının hak ve yetkileri konusundaki çalışmalarından bahseder misiniz?
- Baronun meslek ve meslek üyeleri ile ilgili yaptıkları düzenleyici işlemlerinden bahseder misiniz?
- Sizce baro, mesleğin ve meslek mensuplarının haklarını koruma konusunda etkili midir? Neden?
- Baronun kurumsal eksikleri nelerdir? Nasıl giderilebilir?
- Baronun merkezi idare ile ilişkileri nasıldır?
- Baronun hukuksal, mali ve personel eksiklikleri nelerdir ve sizce nasıl giderilir?
- Baronun meslek mensupları ile ilişkilerini değerlendirir misiniz?
- Baronun mesleğin gelişimi için etkili olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklar mısınız?

Baroya kayıtlı avukatlara ise şu sorulardan hareket edilerek yarı yapılandırılmış mülakat yapılmıştır

- Baronun mesleki gelişiminize etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.
- Baronun mesleğin düzen ve disiplinini sağladığını düşünüyor musunuz? Açıklayınız.

- Baronun mesleğin çıkarlarını koruduğuna ve geliştirdiğini düşünüyor musunuz? Açıklayınız.
- Baronun ilgili alanda hizmet kalitesinin artışına etkisinin olduğunu düşünüyor musunuz? Açıklayınız.
- Baroda kararlar alınırken demokratik bir sürece dikkat ediliyor mu? Açıklayınız.
- Baroya bağlı olmaktan memnun musunuz? Açıklayınız.
- Barolar ile ilgili olumsuz veya eksik gördüğünüz yönler nelerdir?
- Baroların geliştirilmesi gereken yönleri nelerdir?
- Sizce baro, mesleğin ve meslek mensuplarının haklarını koruma konusunda etkili midir? Neden?

Bu kapsamda alan araştırması, Kayseri Barosu'nda gerçekleştirilmiştir. Öncelikle Kayseri Barosu Başkanı ve Yardımcısı ile görüşmeler tamamlanmış daha sonra ise Kayseri Barosu'na kayıtlı 14 avukatla görüşülmüştür. Görüşmelerin her biri en az 30 dk. sürmüştür. Çalışma, TÜBİTAK 2209-A Lisans öğrenci proje kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda verilerin toplanması çalışmanın birinci ve ikinci yazarı olan lisans öğrencileri tarafından toplanmış ve deşifre edilmiştir. Verilerin analiz edilmesi ve makalenin kaleme alınması ise projenin danışmanı olan, makalenin üçüncü yazarı tarafından yapılmıştır. Belirlenen ana temalar ve sorular kapsamında elde edilen veriler öncelikle deşifre edilmiştir. Daha sonra nitel analiz yöntemlerinden betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir.

III. BULGULAR

A. Baroların Mevcut Hukuki ve Kurumsal Durumu

Bir şehir veya bir bölge avukatlarının bağlı olduğu meslek kuruluşu olarak tanımlanan baro, Fransızca kökenli bir kelimedir.¹⁵ Yargının üçüncü ayağı olarak bilinen baro, mesleğin disiplini, düzeni, çıkarları, haklarını korumamada önemli bir işlevi olmakla birlikte, meslek üyeleri ve merkezi idare arasında da aracı rolündedir. Baroların, diğer

¹⁵ <http://www.sozluk.gov.tr/>, (20.02.2024).

kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları gibi hukuki bir kişiliğe sahiptir ve bunun sonucu olarak da kendi başına karar alıp uygulama yetkileri vardır. Yine kamu tüzel kişiliğine sahip olmanın bir sonucu olarak, bazı kamu gücü ayrıcalıkları bulunmakta ve bu ayrıcalığa dayalı olarak düzenleyici işlem yapma, disiplin cezası verme vb. bireylerin rızası hilafına işlem yapabilme gücü bulunmaktadır.¹⁶ Tüm bu özelliklerden yola çıkarak, baroların etkili ve verimli çalışabilmeleri hukuki yapıları ve kurumsal durumları ile yakından ilişkilidir.

Çalışma kapsamında baroların mevcut hukuki ve kurumsal durumları ile ilgili Kayseri Barosu yetkilileri ile görüşme yapılmıştır. Görüşmenin sonucunda elde edilen verilere göre konu ile ilgili sık tekrar edilen başlıklar, “mevzuatın güncel olmaması”, “fiziki şartların yetersiz oluşu” ve “mali yetersizlik” olmuştur. Baro başkanı, mevzuatın güncel olmaması hususunda şunları ifade etmiştir: “... kurumsal eksiklikler noktasında göreve geldiğimden beri TBB’de olsun Adalet Bakanlığı ile yapılan toplantılarda olsun sürekli dile getirdiğim konu 1969 tarihli olan Avukatlık Kanunu’nun güncel olmaması konusu. Çünkü 1969 yılından sonraki günümüze gelen bütün değişiklikler, sosyal yaşamdaki değişiklikler dijital çağ, meslektaşlarımızda ciddi gençleşme bunlar nazara alındığında bu Kanun’un ciddi yenilenmesi gerekiyor. 2001’de ciddi revize yapıldı ama ondan sonraki değişiklikler sürekli bir iki maddeyle sınırlı kaldı. İlk maddesinden başlayarak sonuna kadar Kanun’u değiştirmek gerekiyor. Hukuk noktasında ciddi eksiklikler vardır bu da kurumsal eksiklikleri etkilemektedir...” Konu ile ilgili Baro başkan yardımcısı ise şu ifadelerde bulunmuştur: “...baronun hukuksal Avukatlık Kanunu çok eski bir kanun onun günümüz şartlarına uyarlanması çok gerekli ve elzem bir durum. Teknolojik gelişimler nüfus ile ilgili durumlar vs. baktığınızda her an hukuka yeni şeyler dahil oluyor. Yeni bir suç türü, dava ortaya çıkabiliyor. Nihayetinde Avukatlık Kanunu’nda esas değişiklikler baronun hak ve yetkilerinin daha da sağlamlaştırılması gerektiğini düşünüyorum. Mali olarak ise bir iki üç gibi baroların olması mali sıkıntılar yaşamasına ilişkin sıkıntı yaşanıyor...”

Baroların mevcut hukuki ve kurumsal durumu ile alakalı öne çıkan başlıklardan biri de “fiziki şartların yetersizliği” olmuştur. Herhangi bir kurumun etkili ve verimli faaliyet gösterebilmesinin bir yolu da fiziki şartların yeterli olmasından geçmektedir. Fiziki şartlar, hukuki ve

¹⁶ Gözler/Kaplan, 2022, s. 158.

mali şartlar kadar önemlidir. Kayseri Baro Başkan Yardımcısı, konu ile ilgili şu ifadede bulunmuştur: "...çok olabilir. Kayseri Barosu'nun ayrı bir binası yok. Normal şartlarda ayrı bir binasının olması gerekir bizim yerimiz adliye binası içerisinde ayrı bir yer olsa da fiziki şartlar insanları zorluyor. Özellikle giderek avukat sayımızın artması ile de bu durum sorun teşkil edecektir. Güncel olarak yaklaşık 400- 500 civarı stajyerimiz de bulunmaktadır. Bunlar da başka sıkıntıları beraberinde getiriyor yani birinci olarak fiziki şartlarda eksikliğimiz bulunmaktadır...". Baro Başkanı da Başkan Yardımcısını destekler şekilde şunları ifade etmiştir: "...Personel eksikliklerinde son dönemde meslektaşlarımız ekonomik sorunlarla ilgili avukatların ücretlerinin ödenmemesi avukatların yaptığı faaliyetler sonrasında tahsilatların yapılmaması, karşı taraf vekalet ücretlerinin tahsil edilememesi sorunları ile karşı karşıyadır. Çok fazla artan bina, telefon vs. bütün giderler fazla olunca çok meslektaşımız personel çalıştıramama durumu ile karşı karşıyadır. Kalifiye personel çok yoktur Kayseri'de avukatlar hem hukuki anlamda hem de mali anlamda güçlü olmaları gerekiyor..."

Baroların mevcut hukuki ve kurumsal durumu konusunda öne çıkan bir diğer konu ise "mali sorunlar" olmuştur. Kamu tüzel kişiliğinin önemli bir sonucu da idari ve mali bağımsızlıktır. Mali olarak yetersiz olan bir kurumun kendi iradesi ile karar alıp uygulaması güç olur. Birçok faaliyetin bütçeye göre gerçekleştirildiği günümüzde, bu konuda sorunların olması önemli bir kurumsal eksikliklerdir. Konu ile ilgili Kayseri Baro Başkanı şunları ifade etmiştir: "Mali yönden eksiklikler mevcut. Örnek olarak beş yıl altındaki kıdeme sahip meslektaşlardan aidat alınmaması gibi bir yasa değişikliği nisan ayı gibi yürürlüğe girdi. Bu bizim Genel Kurulda geçtiğimiz Ekim ayında yaptığımız bütçelerimize tüm Türkiye'deki barolar için dolayısıyla Barolar Birliğini tamamen sıkıntıya soktu. Bu noktada aidat bizim temel geçimimizdir. Avrupa'da çok yüksek aidatlar var. Kimse orada sorgulama içinde değil. Azerbaycan'da ciddi baro aidatları olduğunu biliyorum. Mali sorunlar bunlar ki bunun temelinde hukuksal sorunlarda da yetki ile ilgili kısıtlanmaya gidilmemesi gerekiyor. Yani ekonomi kısıtlanıyorsa otomatik yetkimizin de kısıtlanması ile karşı karşıya kalıyoruz..." Benzer ifadelerle Başkan Yardımcısı da konu hakkındaki düşüncelerini dile getirmiştir: Baro Başkan Yardımcısı: "...Kayseri özelinde ise 5 yıl ve altı göreve başlamış avukatlardan aidat alınmıyor olması. Ki bakıldığında Kayseri'de avukatların büyük çoğunluğu genç nüfustan oluşuyor. Gelen ödeneklerde yaşamış olduğumuz sosyal ekonomik krizler nedeniyle bu

dönemlerde bir düşüş yaşadığını görüyoruz. Biz kendi başımıza zorunlu aidatları artıramıyoruz buna genel kurul karar veriyor. Bu da büyük külfet getiriyor. Mali olarak ileri ki zamanlarda genel kurulda bir düzenleme yapılması gerekiyor...” Baro Başkan ve yardımcısının ifadelerine bakıldığında mali sorunlar kurumsal yönden önemli bir yer tutmaktadır ve mali sorunların en büyük nedenlerinden biri de beş yıl ve altı göreve başlamış avukatlardan aidat alınmaması kuralıdır. 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun 65. maddesine göre, *“Baro keseneğinin yıllık miktarı, genel kurulca belirlenir ve her yılın ocak ve temmuz aylarında iki eşit taksitte ödenir (Ek cümle:11/7/2020-7249/12 m.) Şu kadar ki, mesleğin ilk beş yılında baro keseneği alınmaz. Vadesinde ödenmeyen keseneğe T.C. Merkez Bankası reeskont işlemlerinde uygulanan faiz oranında yıllık temerrüt faizi uygulanır.”*¹⁷ Konunun yasa ile belirlenmiş olması ve baroların yasaya uygun olarak düzenleme yapma zorunluluğu bu sonucu doğurmuştur.

B. Baroların Mesleki Gelişimdeki Rolü

Barolar, avukatların ve avukatlık mesleğinin hukuki ve idari kolektif faaliyetini temsil eden meslek örgütleridir temsilcisidir. Meslek örgütü olarak baroların temel amaçlarından biri, mesleğin sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Bunun için, avukatların mesleklerini etkin bir biçimde sürdürebilmeleri için gereken ortamı sağlamak ve bu ortam için de hukuk, insan hak ve özgürlükleri zeminini oluşturmaktır. Avukatlar mesleklerini bireysel olarak müvekkillerinin haklarını koruyarak sürdürürken, barolar ise mesleğin ortak sorunlarına çözüm bulmak ve mesleğin gelişmesi ve olgunlaşması doğrultusunda mücadele ederler.¹⁸ Somut hukuk normlarından Anayasa’ya göre barolar, meslek örgütü ve siyasal baskı grubudur.¹⁹ Avukatlık Kanunu’na göre de meslek örgütü ve bir hukuk kurumudur. Barolar avukatların etkili bir avukatlık hizmeti verebilmeleri için gereken avukatlık staj eğitimi, meslek içi eğitim, disiplin kontrolü, mesleğin ortak sorunlarının çözümü gibi faaliyetlerde sorumluluk sahibidir. Öte yandan, hukuk kurumu, siyasal baskı kurumu olarak, avukatlık mesleğinin ve avu-

¹⁷ 28/3/2023 tarihli ve 7445 sayılı Kanun’un 11’inci maddesiyle bu fıkranın ikinci cümlesinde yer alan “yarı oranında alınır.” ibaresi “alınmaz.” şeklinde değiştirilmiştir. “(Değişik: 18/2/2009- 5838/28 md.)

¹⁸ Haluk İnancı, www.birikimdergisi.com, (10.09.2023).

¹⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>, (08.01.2024).

katların çıkarlarını devlete karşı korumak ve sağlamakla yükümlüdür. Bununla birlikte, genel olarak hukukun üstünlüğünü, insan hak ve özgürlüklerinin korunması mücadelesinde de etkin rol oynamaktadır.

Baronun mesleki gelişime etkisini ölçmek amacıyla Kayseri Barosu'na kayıtlı avukatlarla yapılan görüşmeden elde edilen verilere göre birçok avukatın konu ile ilgili baroların etkin olduğunu, bazı avukatların ise etkin olmadığını, bazılarının da yeterli olmadığını belirten cevaplar verdikleri görülmüştür. Baroların bu konuda etkin olduğunu düşünen avukatların konuşmaları şöyledir:

Avukat 2: "...baronun staj dönemlerinde yaptığı eğitimlerle bize kattığı çok şey oldu bu eğitimler doğrultusunda mevzuat değişikliklerini güncel kıldık hem de uygulama da bazı durumların nasıl olabileceğini öğrendik yani staj döneminde aktif bir şekilde eğitimlerimiz oldu. Meslek sürecinde de bu tarz etkinliklerle eğitimlerle mesleğimize katkı sağlıyor. Etkinlikler genel de ayda bir oluyor. Önemli günlerde ise sürekli oluyor bir olay yaşandığında da o durum pas geçilmiyor. Bu noktada bize bilgilerde veriliyor."

Avukat 4: "...Etkisi var. Şöyle staj eğitimleri zorunlu eğitimlerimiz oldu bu zorunlu eğitimlerde bize faydalı bilgiler verildi. Hali hazırda avukatlık yapan meslektaşlarımız mesleğe giriş sürecinde de destek de bulundu. Uygulama da neler yapıldığı stajyer avukatlara anlatıldı. Eğitici seminerler vs. yapıldı."

Avukat 13: "...Kayseri Barosu olarak Aslında yeteri kadar eğitim veriliyor. Daha doğrusu hem Kayseri Barosu olarak hem de TBB olarak etkili olduğunu düşünüyorum ama katılım konusunda sıkıntı yaşadığımız doğru. Aslında Baronun bile eğitim olarak yeterli düzeyde eğitim verdiğini düşünmüyorum bakıldığında staj döneminde daha fazla eğitim veriliyor da avukatlara o zamana göre azalma olduğunu düşünüyorum."

Avukat 10: "...Meslek gelişimimize tabii ki etkisi var çünkü biz tek başımıza bir eğitim ve seminer gibi programlar düzenlemeyiz ama barolar bu konuda meslektaşların eksiği olan konuda eğitimler, seminerler sempozyumlar düzenleyebilir. Sırf benim aldığım sertifikaları eğitim 35 40 civarındadır. Bunun yanında bir de sertifikasız eğitimleri katacak olursak bayağı yoğun eğitim dönemi geçirmiş olduk. Burada baronun etkisi çok fazla."

Avukat 6: "...Elbette katkısı var komisyonlar üzerinden ciddi çalışmaları var. Kayseri Barosu üzerinden değil tüm barolar nezdinde faaliyetler var. Dolayısıyla mesleki gelişimimize katkılı olduğunu düşünüyorum ancak çıkar-

ları korumak ve mesleki gelişimi sağlamak anlamında daha aktif olsalar daha iyi olacaktır. Evet seminerler vs. veriliyor ama bunlar genel de üstünkörü yürütülüyor. Mesela seminerden çok atölye çalışmaları şeklinde birebir görüşmeler suretiyle yapılması gerektiğini düşünüyorum. Daha çok üniversite-deki eğitim süreci gibi yürütülüyor. Mesela bir olay anlatılırken tarihçesinden giriyorlar konu tanımlarına kadar olay indirgeniyor ama bu olayı üniversite de bitirmiş olmamız gerektiğini düşünüyorum."

Avukat 8: "...Evet var şöyle. Staj eğitimimiz boyunca ilk 6 ay adliye de ikinci 6 ay baro avukat yanı olmak üzere ayrılıyor. Bu 12 aylık staj süresi boyunca sürekli eğitimlerimiz oluyordu. Bu eğitimlere çeşitli akademisyenler, meslek büyüklerimiz geliyordu. Bu seminerler sayesinde çeşitli yönlerden gelişimimize olumlu etki sağladığını düşünüyorum."

Avukat 14: "... Baromuz zaman zaman akademisyenleri davet etmekte, bu konularda konferanslar Seminerler yapmaktadır çeşitli konularda barolar birliği ile iş birliği şekilde eğitim programları yapılmaktadır. Bu bakımdan mutlaka meslektaşlarımıza katkısı vardır."

Etkin olduğunu düşünen avukatların konuşmaları incelendiğinde hemen hemen hepsinin genellikle seminer ve staj dönemindeki eğitimler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Oysa mesleki gelişim yalnızca eğitim ve seminerle sağlanabilen bir konu değildir. Kanuni düzenlemeler, eksik görülen mesleki kurumsal yönlerin meslek üyeleri ile müzakere edilmesi, merkezi idare ile ilişkilerin güçlendirilmesi vb. hususlar da mesleki gelişim için önemli görülmelidir.

Baronun mesleki gelişimdeki etkisi konusunda bazı avukatlar kısmen etkili olduğunu düşündükleri ifadelerde bulunmuşlardır. Kısmen etkili bulan Avukat 3, 7, 11 ve 12'nin cevaplarına bakılırsa, genellikle yine eğitim, staj ve seminerler çerçevesinde örnekler bildirdikleri ortaya çıkmaktadır. Aşağıda, avukatların konu ile ilgili yapılan mülakatta-ki ifadelerine yer verilmiştir.

Avukat 3: "...Kısmen etkili olduğunu düşünüyorum. Verilen eğitimler sempozyumlar düzenlenen birtakım konferansların ve yine bizim avukatlık sürecinde mesleki olarak arabuluculuk vs. bunlarla ilgili verilen eğitimlerin de etkisi olduğu söylenebilir."

Avukat 7: "...Seminerlerimiz falan oluyor evet ama biz avukat olarak stajyer avukatların seminerlerine ya da eğitimlerine baktığımız da genellikle

Kayseri barosundan avukatlar katılıyorlar. Daha önceki dönemlerde üniversitelerden hocalar gelirdi o anlamda daha aktifti. Şu an da çok interaktif olduğunu düşünmüyorum."

Avukat 11: "...Baronun mesleki gelişime bir etkisi olduğu çok düşünmüyorum. Belki staj eğitim döneminde bir kısım desteği olmuş olabilir. Onun dışında mesleki mana çok fazla etkisi olduğunu düşünmüyorum. Seminerler vs. nasıldı? Aslında çok da takip etmiyorum."

Avukat 12: "...Baroya kayıtlı staj zorunluluğu vardı. Hukuk Fakültesi öğrencilerinin Avukat olmadan önce bu bir yıl staj süresini tamamlarken baro size eğitim veriyor ilk 6 ay adliye staj diğer 6 ay avukat stajı olarak geçiyor burada bağlantıları eğitim düzenlemeleri süreçleri baroda olur. Bununla ilgili konuşmacılar getirilir paneller yapılır mesleki eğitimler verilir klasiktir ama bunun dışında şöyle bir faydası oldu diyemem Kısacası eğitimler verir."

Avukat 5: "...Yok. Seminerlerimiz falan var ama düzenli olarak yapılmıyor. Mesleki gelişimime etkisi sınırlı."

Avukat 9: "...Benim zamanımda yoktu. Seminerler vs. yoktu ama şu an çok yoğun bir şekilde yapıyorlar. Benim zamanımda hatırladığım kadarıyla bize dönük bir şeyler yapmamışlardı."

Konu ile ilgili Avukat 1 ise, baronun mesleki gelişime etkisinin olduğunu fakat bunun yeterli olmadığını belirten şekilde ifadesini açıklamıştır: *Avukat 1: "...staj aşamasında yapmış olduğum birtakım toplantılarda ve örgüt olarak içinde bulunduğum faaliyetlerde birtakım yargıtay üyelerinin yapmış olduğu toplantılara iştirak etmişim. Dolayısıyla bir barodan bu noktada mesleki gelişime daha fazla katkıda bulunmasını beklerdim. Bu açıdan mesleki gelişime etkisi elbette var ama beklediğim etkiyi bulamadım. Benim uzmanlaşmak istediğim alanlarda o alanda daha etkili ve yetkili kişilerle temas kurabilme imkânı bunların bilgi ve tecrübelerine erişebilme imkânı sunmasını beklerdim. Akademik camiadan olabilir yargıtay üyelerinden olabilir. Tam olarak beklediğim katkı mesleğimi daha ileri noktalara götürmek adına kişisel olarak katkı da bulunduğunu düşünmüyorum..."*

C. Baroların Mesleğin Düzen ve Disiplinine Etkisi

Barolar ve diğer meslek odaları, mesleğin sürdürülebilirliğini, gelişimini sağlama ve hak ve çıkarlarını korumak kadar düzen ve disiplinini sağlama noktasında da önemli misyonlar yüklenmişlerdir. Sahip

oldukları kamu tüzel kişiliği ve kamu gücü ayrıcalıkları onlara ilgili meslek dalında düzenleyici işlem yapma ve gerektiğinde disiplin cezası verme gibi yetkiler tanımaktadır. Öyle ki kamu tüzel kişilikleri, kendi başına karar alıp uygulama yetkisine ve düzenleyici işlem yapma yetkisine sahiptir. Merkezi idare karşısında görece bağımsız olmaları, bu yetkinin kaynağını oluşturmaktadır. Ayrıca diğer tüm kamu tüzel kişileri gibi aldıkları kararlar, yargı yerlerince iptal edilinceye kadar doğru kabul edilir.²⁰ Bu, idari “işlemlerin hukuka uygunluk” ilkesinin bir sonucudur. Her ne kadar disiplin konusunda alınan kararlar ve diğer düzenleyici işlemler yargı denetiminde olsa da yargı mercileri iptal etmediği sürece hukuka uygun kabul edilmesi, onları bireyler karşısında üstün kılmaktadır

Avukat 6: “...Elbette yine burada komisyonlar var örneğin düzen ve disiplin tarafına girdiğimiz zaman haksız rekabet Komisyonu var meslektaşlarımızın haksız rekabete karşı eylemleri ile ilgili çalışan yine baro niyetindeki disiplin kurulları var meslektaşları meslektaşlara karşı yapılan işlerle müdahale eden bir kurum dolayısıyla düzen sağlamak babında aktif çalıştığını düşünüyorum”

Avukat 7: “...Evet o anlamda Bora yönetiminin disiplin kurulduğunun vesaire iyi olduğunu düşünüyorum.”

Avukat 8: “...Bu konuda da olumlu düşünüyorum var onu zaten kendi içerisinde Disiplin Kurulu var Avukat Hakları İzleme Merkezi olsun Disiplin Kurulu olsun bu kurullar sayesinde avukatlara meslek etiği dışında yaptığı işlemleri anında şikâyetle bağlı olarak ya da kendileri resen işlemlerini başlatıyorlar ve Avukatlık Kanunu kapsamında cezai işlemlerini uyguluyorlar ne kadar etkin yapılyordur orasını içinde olmadığım için bilemeyeceğim ama etkisi var.”

Avukat 14: “...Mutlaka düzen noktasında etkisi vardır ama disiplin ayrı bir şeydir disiplin bizim mesleğimizde uygun olan bir terim de değildir Burası askeri muntika değil burası var odur serbest birbirinden bağımsız avukatların görev yaptığı yani bağlı olarak görev yapmış olduğu bir meslek kuruluşudur meslek etiğine ya da ahlakına aykırı olan davranışlarda mutlaka ihbarlar olursa Barolar bir yönde soruşturma yapmaktadır genellikle kararlara varmaktadır her bakımdan verim tamdır sonuçta görev yapan arkadaş-

²⁰ Gözler/Kaplan, 2022, s. 153.

larımızın hepsi hukukçu Avukat arkadaşımızdır cezalandırması gereken bir davranışları varsa mutlaka Bunlar cezalandırılır. Ben baromuzu bu bakımdan etkili yeterli düşünüyorum."

Baronun mesleğin iç disiplin ve düzenini sağlamada etkisiz olduğunu düşünen avukatlar ise şöyle ifadelerde bulunmuşlardır:

Avukat 1: "...Düşünmüyorum Bu noktada çok fazla eksiği olduğunu ve üzerine kanun tarafından eklenen vazifeleri dahi yerine getirmediğini düşünüyorum Hiç olmamasından olması iyidir ama burada Türkiye'nin hemen her ilinden bulunan bir örgüt binlerce üyesi olan maddi olarak imkanları da olan bir örgüt var ve daha fazlasını yapabiliirdi diye düşünüyorum kanun tarafından kendisine yüklenen yükümlülükleri şu an yerine getirmiyor."

Avukat 3: "...Düşünüyorum Kayseri Barosu için çok büyük bir sıkıntı görmedim."

Avukat 11: "...Kesinlikle düşünmüyorum Bilakis disiplin konusunda Barolar çok yetersiz olduğunu düşünüyorum bunun da en büyük sebebi disiplin kurullarının bizzatıhi baro başkanı adayları ile birlikte aynı seçime girmeleri ve başkan adayları tarafından seçilmesi bu sebeple de genellikle disiplin kurullarında insanların daha çok sevdiği insanlarla iyi geçinin insanları aday gösterirler. Disiplin kurullarının da genellikle avukatlarla kötü olmak istemediğinden baronun da başkanın yönetimde ikili ilişkilerini korumaya mahkûm davranışlar sergilediğini düşünüyorum. Disiplin hukukunun baroda gerçekten etkili hale gelebilmesi için disiplin kurulunun baro yönetiminden ayrılması ve özerk yapısının olması gerekir. Bu hukukun da zaten en temel ilkesidir. Fakat Avukatlık Kanunu'muzda bugün yürütme dediğimiz baro yönetimi ile yargı dediğimiz disiplin hukuku maalesef beraber aynı anda iş gördüğü için disiplinin pek bir etkisi yoktur."

Avukat 13: "...Bunu kesinlikle düşünmüyorum ama sadece Kayseri Barosu olarak değil Barolar Birliği'nin de bunu yaptığını düşünmüyorum."

Avukat 12: "...Baronun mevzuatlar yönetmelikleri var. Bunlarla alakalı takipler yaptığı söz konusu fakat başarılı olduğunu düşünmüyorum. Aslında mesleğe odaklanamıyorlar mesleğin haysiyetini koruyamıyorlar. Kalite düşüyor. Bununla ilgili Elbette baroların itirazları var. Eski avukatlarla güncel avukatların öncelikleri sıkıntıları farklı yeterli düzenlemelerinin bu anlamda yapılmadığını düşünüyorum. Çok da yapılabileceğini de düşünmüyorum çünkü bu nüfus yoğunluğunda birazcık zor."

Avukatlardan bazıları ise bu konuda baronun kısmen etkili olduğunu ifade etmiştir:

Avukat 2: “...Baro bence avukatların bir arada toplanarak hakim olduğu bir doğrultuda gitmesini sağlıyor çünkü binlerce staj başvurusu oluyor barodan yapılan eğitimlerle düzenlemelerle stajların düzgün bir şekilde ilerlemesi mümkün oluyor o yüzden katkısı büyük..”

Avukat 5: “...Kısmen sağlıyor.”

Avukat 9: “...Hiç olmamasından iyi ama olması gereken yerden çok uzak nedeni şu bir kere başkan 2 yıllığına seçiliyor bu oldukça kısa bir dönem projelerini gerçekleştirmeleri açısından bunda en az 4-5 yıla çıkarılması lazım başkanın profesyonel olması lazım başkanlığın ücretli olması lazım Çünkü bir yandan avukatlık mesleği icraat icra ediyor aynı zamanda Bora başkanlarının belli bir yaştan aşağıya 25 ya da 30 yılını doldurması lazım sağlık sorunlarının olmaması lazım aynı şekilde yönetim kurulu üyelerinin de huzur haklarının olması lazım bu haklar sağlandıktan sonra bunları sorumluluk verilmesi lazım nedir bu sorumluluk belirli bir meselenin burada geçirilmesi ve denetlenmeleri lazım baro ikinci bir iş değil birinci iş olarak bakılacak bunun sağlanması lazım öncelikli olarak.”

Avukatların bağımsızlığın korunması baroların en önemli görevlerindendir. Kamu tüzel kişileri olarak barolar, avukatlık mesleği ve avukatlar üzerinde devlet tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişilik olarak denetim makamı rolündedirler.²¹ Ülkemizde barolar da dahil olmak üzere meslek kuruluşları, faaliyet gösterdikleri alanda tekel konumundadırlar. Bu kurumlar, meslek mensupları üzerinde mesleki faaliyete izin verme, mesleki standartlarını belirleme ve disiplin cezası verme gibi kamusal yetkilere sahiptirler. Bu noktada hem mesleğin koruyucusu hem de avukatların özgürlüğü önünde engel olma potansiyeline sahiptirler. Kanadoğlu'ya göre, avukatlar memur değildir ve devletin vesayetine bağlı kılınamaz. Avukatlar, kamusal faydaya yönelik, bağımsız bir meslek icra etmektedir. Bu bağlamda avukatlık mesleğinin tanımında yer alması gereken unsurların başında bağımsızlık yer almaktadır. Nitekim, dünyanın birçok yerinde baroya üye olma zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu konuda Anglo Sakson ve Kıta Avrupası sisteminin ayrıldığını görüyoruz. Örneğin ABD'de bazı eyaletlerde avukatlık yapmak için bir

²¹ Kanadoğlu, s.84.

baroya üye olmak zorunluyken, bazılarında gönüllülük esasına dayanır.²² Keza Anglo Sakson sisteminin önemli temsilcisi olan İngiltere’de de baroya üye olmak zorunlu değildir. Kıta Avrupası modeli dediğimiz bir başka isimle Fransız modelinde, Fransa’da her avukat bir yerel baroya üye olmak zorunda olmakla birlikte, birden fazla baroya üye olmak mümkündür. Keza bu modelde olan Almanya ve Türkiye’de de barolara üye olmak zorunluluğu bulunmaktadır.²³

D. Meslek Üyelerinin Haklarının ve Çıkarlarının Korunması

Baroların avukatlık mesleği üyelerinin haklarının ve çıkarlarının korunması konusunda atılan en önemli adımlardan birisi, Türkiye Barolar Birliği Yönetim Kurulu’nun 03.01.2014 tarihli kararı ile TBB bünyesinde ilk kez Avukat Hakları Merkezi (AHM)’nin kurulması olmuştur. Merkez yönergesinde AHM’lerin amaçları, “ulusal ve uluslararası hukuk çerçevesinde; avukatların hak ve yetkilerini tam olarak kullanabilmelelerini sağlayacak, avukatların yargılamadaki etkinliklerini arttıracak çalışmalar yapmak, Avukatlık mesleğini geliştirecek, saygınlığını, itibarını koruyacak faaliyetlerde bulunmak ve bu amaca yönelik projeler üretmek, bu projelerin uygulanmasını sağlamak, Mesleki faaliyetleri ve kimlikleri nedeniyle uğradıkları saldırı ve hak ihlallerinde avukatların yanında olmak ve kendilerine etkin destek vermek..” olarak belirlenmiştir.²⁴

Avukatlık Kanunu’nun 76. maddesinde ise baroların tanımında “...Avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüm çalışmalarını yürüten meslek kuruluşlarıdır ...” ifadesine yer verilmiştir. Barolar, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşu olmalarının yanı sıra aynı zamanda temel hak ve özgürlüklerin yaşama geçirilmesi, hukuk devletin yerleşmesi, bağımsız ve adil yargılamanın düzenlenmesi konusunda siyasal baskı grubu oluşturduğunu belirten yazarlar dayanak olarak Anayasa’nın 135. maddesini göstermektedirler.²⁵

²² Ramazan Arıttürk, “Barolar ve Türkiye Barolar Birliği’nin Örgütlenme Modeli ve Yeniden Yapılanması”. *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020, n8(16), s. 69; Quintin Johnstone, “Bar Associations: Policies and Performances”, *Yale Law & Policy Review*, Vol. 15, 1996, s. 193.

²³ Kanadoğlu, s.92

²⁴ <https://ahm.barobirlik.org.tr/Hakkimizda>, (15.03.2024).

²⁵ Noyan Özkan, “Savunmanın Örgütlenmesi ve Stratejik Planlama”, *TBB Dergisi*, 2004, S. 54,17, s. 328.

Konu ile ilgili Kayseri Barosuna bağlı avukatlarla yapılan görüşme sonucunda Baronun bu konuda etkili olduğunu ifade eden avukatların söylemleri aşağıda verilmiştir.

Avukat 2: “...Etkilidir. Çünkü meslek haklarına ilişkin aleyhimize bir durumu olduğunda bununla ilgili önlemleri almak, başvuru yapmak konusunda gayet etkili ve hızlı davranıyor. Müdahale etmede hızlı sonuçları çoğu zaman ülkenin durumuna göre değişiyor. Buradan kaynaklı çok olumsuzluk olduğunu düşünmüyorum.”

Avukat 4: “...Ben etkili olduğunu düşünüyorum. Bu sadece baroda bitmiyor baronun belli başlı mekanizmaları var. Avukat haklarıyla alakalı ya da farklı komisyonları var. Oradaki insanlar da benim arkadaşlarım meslektaşlarım oluyor bu insanlar da gerçekten çaba sarf ediyor ve gerçekten gönül vererek bu işin içine giriyor. Sonucu iyi ya da kötü ellerinden gelen her şeyi yaptıkları için yanımızda olduklarını hissettiriyorlar.”

Avukat 10: “...Muhakkak etkilidir çünkü yapılan eylemlerde karşımıza çıkacak problemlerde ülkenin genelini etkileyen olumsuz sorunlardan barolar sesini çıkartıyor yürüyüşler yapıyor. Sesimizi duyurmaya çalışıyorlar. Öncelikle halkın sonrasında ise meslektaşlarını seslerini duyurmak önceliyorlar. İnsanların tek başına oldukları konulardaki kişinin ya da kurumlara karşı cılız bir ses çıkarırlar fakat birlikte olduklarını örgütlenme yapısı olan barolarda ise bu ses kalın bir sese dönüşür yankı olur insanlar söylediklerine dikkat etmek zorunda kalabilir...”

Avukat 13: “...Etkilidir bundan yaklaşık 2 yıl önce adliyede saldırı oldu ve sadece bir Yumruk atıldı tutuklamasına gerektirecek bir şey çok yoktu ama o gün avukat hakları komisyonunda orada bulundum 8-9 avukat olarak Sulh Ceza Mahkemesine duruşmaya girdik. Ve o avukatımızı savunduk, o kişinin tutuklamasına sebep olduk. Bu arada sadece CMK dan atanan bir avukat olsaydı veya yumruğu yiyen avukatımız, avukat istemiyorum kendimi savunurum deseydi o gün hâkimin üzerinde çok baskı olmayacaktı. Bu baskı olmaması neticesinde de o kişinin tutuksuz yargılanmasına sebep olacaktı. Tabii ki bu noktada baroların olmasını mesleğimiz açısından önemli.”

Konu ile ilgili baronun etkili olmadığını düşünen veya kısmen etkili olduğunu düşünen avukatların söylemleri aşağıda verilmiştir.

Avukat 1: “...Çok etkili olduğunu düşünmüyorum. Bu temel de bir yaklaşım sergilenmiyor. Bugün Taksiciler Derneği kadar meslektaşları korumada

başarılı olmamıştır. Dolayısıyla burada insanlar mesleğini ve meslektaşını önceleyen bir yaklaşım sergileselerdi çok daha farklı olurdu."

Avukat 3: "...Baronun avukatlarına çok sahip çıktığını düşünmüyorum özellikle son 5 yıldır bu böyle. Meslek örgütünde bir zayıflama var. Her meslek grubunda da bir yozlaşma var bu Adliyenin içinde de var. Dolayısıyla avukatlar bundan kötü etkileniyor ama onunla ilgili baronun da tam anlamıyla bir koruma sağlamadığını düşünüyorum. Bu barolar birliğinden de kaynaklı olabilir."

Avukat 6: "...Baronun haklarını koruma noktasında çok etkili olduğunu düşünmüyorum ve inanmıyorum."

Avukat 11: "...Hiç etkili değil. Maalesef etkili olmadığını düşünüyorum. Hakkında 50 tane soruşturma olan avukat hala mesleğe devam edebiliyor. Aldığı cezaların bir sorumluluğu vs. yok. Baro bir meslek kuruluşu olarak meslek haklarını koruyamıyor..."

Avukat 14: "...Avukatların haklarını barolar tarafından korunmadığını ya da korunabileceğini ya da baroların öyle bir durumda olduğunu düşünmüyorum..."

AHM, Avukatlık Kanunu ve Avukatlık Kanunu'nun uygulanması amacıyla düzenlenen Türkiye Barolar Birliği Avukatlık Kanunu Yönetmeliği gibi birçok yan mevzuatla da mesleğin hak ve çıkarlarına ilişkin ayrıntılı düzenlemeler bulunmaktadır. Bazı yazarlara göre bu düzenlemeler ile avukatlık mesleğinin bir yandan geniş hak ve yetkilerle donatıldığı, öte yandan baro tarafından sıkı bir şekilde denetlenerek önemli yükümlülükler yüklendiği düşünülmektedir.²⁶ Örneğin Ankara Barosu'na göre Türkiye Barolar Birliği bugüne dek saldırıya uğrayan veya yargılanan avukatlar hakkında çok az sayıda açıklama yapmıştır. Bazı il barolarında bulunan insan hakları merkezleri de avukatlara karşı açılan davaları takip etmek veya avukatlara karşı yapılan hak ihlallerini güçlü bir şekilde gündeme getirmek konusunda yetersiz kalmışlardır. Buna karşılık yine Ankara Barosu'nun ifadesine göre il baroları yargılanan avukatları genel olarak pek dikkate almıyor olsa da bazı baroların, bazı durumlarda önemli çabalar gösterdikleri görülebiliyor.²⁷

²⁶ Nejat Aday, "Avukatlık Mesleği ve Hukuk Devleti İlkesi", Prof. Dr. Hüyesin Hatemi'ye 80. Yıl Armağanı, editör: Yasemin Güllüoğlu Altun, Oniki Levha Yayınları, 2018, s. 64.

²⁷ <http://www.ankarabarusu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?DUYURU&=1943> (7.12. 2023).

E. Zorunlu Aidat

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, meslek disiplini, düzeni ve ahlakını korumak gibi amaçlarla kurulan kamu tüzel kişiliğine sahip kuruluşlardır. Meslek kuruluşlarına tanınan bazı kamu gücü ayrıcalıklarının sonucu olarak meslek üyelerine yönelik zorunlu üyelik ve zorunlu aidat gibi düzenlemeler getirilmiştir.²⁸ Kamu gücü ayrıcalığı kısaca, bireylerin rızası hilafına işlem yapabilme gücüdür.²⁹ Dolayısıyla ilgili meslek adayları, meslek odasına üye olmadan o mesleği ifa edemezler ve belirlenen zorunlu aidatı ödemekle mükellefler.

Çalışma kapsamında Kayseri Barosu'na kayıtlı avukatlarla yapılan görüşmelerde zorunlu aidat ve zorunlu üyeliğin öne çıkan başlıklardan biri olduğu görülmüştür. Konu ile ilgili birçok avukata göre zorunlu aidat olmaması gereken bir düzenleme iken birçoğuna göre de gerekli bir düzenleme olarak ifade edilmiştir. Konu kapsamında özellikle aidat konusunda mesleğin ilk beş yılında aidat alınmaması kuralı avukatlar arasında rahatsız olunan önemli alt başlık olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin, Avukat 13: *"...İlk beş yıllık avukatların da aidat ödemesi gerektiğini düşünüyorum..."* şeklinde görüşünü bildirmiştir. Konu ile ilgili Kayseri Baro Başkanı; *"...Beş yıl altındaki kıdeme sahip meslektaşlardan aidat alınmaması gibi bir yasa değişikliği nisan ayı gibi yürürlüğe girdi. Bu bizim Genel Kurulda geçtiğimiz Ekim ayında yaptığımız bütçelerimize tüm Türkiye'deki barolar için dolayısıyla Barolar Birliğini tamamen sıkıntıya soktu..."* şeklinde düşüncesini belirtmiştir.

Zorunlu aidat ile ilgili olumlu düşünen bazı avukatların ifadeleri aşağıdaki gibidir.

Avukat 3: *"...Olumsuz bir şey düşünmüyorum. Mecburen her meslek birliğinde bir aidat ödeniyor. Çok yüksek değil. Makul bir fiyat. Ekonomik koşullar için mantıklı..."*

Avukat 5: *"...Beni rahatsız etmiyor ama çok yüksek bir miktar olsaydı rahatsız edebilirdi."*

Avukat 6: *"...Olması gereken bir şey aslında. Şöyle üye olursak bunun*

²⁸ Zehreddin Aslan, "Meslek Kuruluşlarına Zorunlu Üyeliğin Üzerine Hukuki Bir Değerlendirme", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (15), 2014, s. 1229.

²⁹ Gözler/Kaplan, 2020, s. 42.

birtakım getirileri vardır. Ekonomik olsun toplumsal olsun bu durum derneklerde de oluyor. Dolayısıyla yaşaması için de aidat olmazsa olmazdır."

Avukat 8: "...Toplanması mantıklı bir durum çünkü geliştirilmesi gereken bir kurum ve bünyesinde çalışanların çıkarını gözeten bir kurum olduğu için karşılanması gereken bir ödenek..."

Avukat 10: "...Aidat konusunda olması gereken bir durum. Hatta baroya verilen aidatların yeterli olduğunu düşünmüyorum. Çünkü mali açıdan sıkıntı çekiyorlar."

Avukat 12: "...Aidat konusu olmalı bence aidat alınmalı yani."

Avukat 13: "...Aidat vermekle maddi açıdan fazla bir kayıp yaşanmaz, bence aidat ilk beş yıllık görevli olan avukatlardan da alınmalı."

Avukat 14: "...Daha fazla olması gerekir bence keşke bir sandık kurulsa da ödemeler oraya yapılırsa ve oradaki zaruri ihtiyaçların temini bakımından o sandık kullanılsa."

Avukatlardan zorunlu aidat konusunda olumsuz görüş bildirenlerin bazıları aidatların nereye harcandığının belli olmamasından dolayı olumsuz düşündüklerini ifade etmişlerdir. Örneğin Avukat 11; *"...Baronun çok fazla mesleki konularla ilgilendiğini düşünmüyorum. Bundan dolayı da verilen aidatlar nereye kullanılıyor etkin kullanılıyor mu bilmiyoruz."* Şeklinde konu ile ilgili düşüncesini açıklamıştır. Bununla birlikte Avukat 1: *"...Etkisiz bir yönetim. Vermiş olduğumuz aidatlar göze batacak bir miktar değil ama nereye harcandığı belli değil. Vermiş olduğumuz aidatların etkili bir şekilde kullanılmadığını düşünüyorum."* diyerek aynı yönde görüş bildirmiştir. Konu ile ilgili Avukat 4 ise şunları ifade etmiştir: *"...Ben olmasam bile insan bencillikten çıkıp toplumsal düşünmesi lazım. Mesela benim maddi durumum olabilir ödeyebilirim ama diğer arkadaşım ne ofis açabilir ne de bir şey yapabilir. Baronun böyle şeylerde imkân tanınması gerekiyor. Bu sadece 5 yılla sınırlı kalmamalı. Altıncı yılındaki bir avukatta eğer maddi durumu el vermiyorsa bu aidatı baro bir şekilde karşılamalı çünkü bu mesleği bir şekilde ifa etmeliyiz. Özgürlükçü bir meslek, hakları savunan bir meslek olarak görüyorsa para konusundan dolayı bir insan bu tarz mağduriyetler yaşamamalı."*

F. Siyasi Yönelim

Araştırma kapsamında Kayseri Barosu'na kayıtlı avukatlarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre öne çıkan başlıklardan

biri de baroların siyasi eğilimi olmuştur. Birçok avukat, Türkiye’de baroların siyasi ortamda öne çıkmasından rahatsız olduğunu ve bunun baroları işlevsiz hale getirdiğini ifade etmiştir. Konu ile ilgili bazı avukatların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

Avukat 5: “...Baroların siyaset yapması olumsuz bir durum siyasi konularda yorum yapmalarını olumlu görmüyorum. Meslektaşının yanında olmalı mecliste önerge sunacak derecede kanunlara katkıda bulunacak derecede çalışmalar yapmalı.”

Avukat 6: “...Eksik gördüğümüz yönlerde baroları itibariyle hemen hemen gittiğim her ülkede baroları ziyaret etme imkânım oluyor hukuk yapısını gözlemlene imkânım oluyor. Oradaki baroların durumu ve eylemleri ciddi anlamda ülkenin gündemini belirleyecek nispette önem arz ediyor. Faaliyetlerin eksik olması biraz daha siyasi yönelimin ağır basması olumsuz ve eksik gördüğüm taraf. Bu konuda biraz daha geliştirilmesi gerektiğini düşünüyorum.”

Avukat 11: “...Kendi mesleki sorunları dışında siyaset ile çok uğraşıyorlar siyaset ile uğraşmaları hoşuma gitmiyor. Bu ister kendi görüşünü savunan Barolar olsun ister muhalif Barolar olsun barolar mesleğin sorunları ile ilgilenmesi gerekirken siyasi konularla ilgileniyorlar.”

Günümüzde meslek odalarından özellikle tabip odalarının, mühendis odalarının ve baroların muhalif olarak görüldüğü söylenebilir. Barolar özelinde bakıldığında ise, özellikle Türkiye genelinde baro yönetimlerinin giderek artan şekilde hükümete muhalif gruplara geçtiği gözlemlenebilir.³⁰ Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde Kayseri Baro Başkanı’nın merkezi idare ile ilişkiler sorusuna verdiği cevap şöyledir: “...Gerek valilikle gerek belediyelerle gerekse diğer kamu kurumundaki müdürlükler ile çok olumlu yapıcı ilişkilerimiz var. Çeşitli faaliyetleri yürütmek için yaptığımız müracaatlar da karşılıksız kalmadı. Mesela Kültür Müdürlüğüne müracaat ettiğimizde baronun emrinde olduğunu söyledi. Vali beyde gerek baromuzu ziyaret etti. Yardımcı olmak için elinden geleni yapacağını söyledi...” Baro başkanının ifadeleri, mevcut hükümete muhalif oluşturacak şekilde görülmesi de Türkiye geneli için aynı şeyi söylemek mümkün olmayabilir.

³⁰ Kalem/Elveriş, s. 168.

Baroların siyasetteki konumu tartışmalı bir konu olmakla beraber, Türkiye’de genel anlamda yargının ve özelde avukatlık mesleğinin, Cumhuriyet rejimini korumak ve savunmak gibi ideolojik bir amaçla kurulduğu kabul edilir.³¹ Yürürlükte bulunan 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’nun 1969’da kabulüyle birlikte TBB’nin kurulması ve bu örgütün Adalet Bakanlığı tarafından yürütülen birtakım görevleri üstlenmesiyle, barolar üstündeki merkezi idarenin vesayeti azalma eğilimi göstermiştir. Bu düzenleme, devlet-meslek ilişkisinde bir değişimin sonucudur; zira 1950’lerde çok partili döneme geçilmesiyle ortaya çıkan görece çoğulcu ortam ve daha sonra 1961 Anayasası’nın bireysel ve sosyal haklara geniş yer vermesi, baskı gruplarının faaliyetlerine de yansımıştır.³² Kanun’un baroların kuruluş ve niteliklerini sayan 76. maddesinin ilk hali şöyledir: *“Barolar, bu Kanun’da yazılı esaslar uyarınca meslek hizmetleri görmek, mesleki ahlak ve dayanışmayı korumak, avukatlığın genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak amacıyla kurulan tüzel kişiliğe sahip kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır. Barolar, Kanun’da belirtilenler dışında herhangi bir işle ve siyasetle uğraşamazlar (...).”*³³ Ancak düzenlemenin baroların siyasetten uzak durmasını sağlamak açısından yetersiz olduğu, 1136 sayılı Kanun’un kabulünü takip eden ve özellikle de 12 Eylül Askeri Darbesi öncesi dönemde aktif bir şekilde muhalif faaliyetlerde bulunmalarından anlaşılmaktadır.³⁴ Elveriş’e göre avukatlar, bir meslek grubu olarak siyasetle her zaman iç içe olmuşlardır. Mesleğin toplumsal olaylara yakınlığı düşünüldüğünde kaçınılmaz görünen bu ilgi, devlet ile meslek üyeleri arasında çatışma unsuru olmuştur.³⁵ Diğer yandan 1982 Anayasası, baroların 76. maddede yer alan kurumsal siyaset yasağını korumakla beraber memurlar ve sendikaların aksine avukatlar veya diğer serbest meslek üyeleri için siyasal yasaklar getirmemiştir. Avukatlık Kanunu’nun 76. maddesinin birinci fıkrası 1997 yılına kadar ilk haliyle korunmuş ancak o yıl ikinci fıkrası *“Barolar, kuruluş amaçları dışında faaliyette bulunamaz-*

³¹ İdil Elveriş, *Barolar ve Siyaset*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014, s. 153.

³² Aylin Özman “The State And Bar Associations In Turkey: A Study In Interestgroup Politics”, (Yayımlanmamış doktora tezi) Bilkent Üniversitesi, 1995, <https://repository.bilkent.edu.tr/items/dc29e304-ef99-4fdf-a505-b7441dd64766>, (02.03.2024).

³³ www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13168.pdf, (10.03.2024).

³⁴ Umut Türem, “Globalization of Law And The Legal Profession In Turkey” (Yayımlanmamış YL Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, 2001, s. 153.

³⁵ Elveriş, s. 170

lar” şeklinde değiştirilmiştir. Bu değişiklik ile barolar için açık siyaset yasağı kalkmıştır denebilir. Konu ile ilgili son değişiklik, 2001 yılında yapılmış ve 76. maddenin 1. fıkrası da bugünkü halini almıştır: “*Barolar, avukatlık mesleğini geliştirmek, meslek mensuplarının birbirleri ve iş sahipleri ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni sağlamak; meslek düzenini, ahlâkını, saygınlığını, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını savunmak ve korumak, avukatların ortak ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla tüm çalışmalarını yürüten, tüzel kişiliği bulunan, çalışmalarını demokratik ilkelere göre sürdüren kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarıdır*”. Tanımdaki bu değişikliklerle, meslek örgütünün sorumluluklarının hukukun üstünlüğü ve insan haklarını korumayı içerecek şekilde genişletilmesi, baroların sadece mesleğin menfaatlerini gözetken koruyucu bir örgüt olmanın ötesinde, farklı konularda da hukuki savunucu rolü üstlenmelerinin önü açılmıştır.³⁶ Hukuki çerçevesi bu şekilde düzenlenen baro-devlet ilişkisinde, baroların ne kadar siyaset yapabileceğine, neyin siyasetini yapabileceğine ve sınırların ne olacağına ilişkin tartışma halen devam etmektedir. Bu tartışmada sıklıkla baroların, “siyaset yapmaması” gerektiği vurgulanır. Bazıları ise siyaset yapmaması, bunun yerine “mesleğin siyasetini” yapması gerektiğini ifade eder.

G. Reklam Yasağı

19.3.1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu’na dayanılarak oluşturulan ve 9.8.2024-32627 tarih ve sayı ile Resmî Gazete’de yayınlanan Reklam Yasağı Yönetmeliği’ne göre avukatların, “... kendilerini meslektaşlarının önüne geçirmeye, reklam yoluyla iş elde etmeye yönelik her tür girişim ve eylemlerden kaçınmak, iş elde etmek için reklam sayılabilecek her hangi bir girişim ve eylemde bulunmamak..” ifadesine yer verilmiştir. Aynı Yönetmeliğin 6. maddesinde de “*Başlıklı kağıtlar, her türlü kartvizitler ve diğer basılı ve elektronik belgeler, reklam niteliği taşıyacak aşırı ıslıkta olamaz (Değişik: RG 9.8.2024-32627). Başlıklı kağıtlarda, her türlü kartvizitler, diğer basılı ve elektronik belgelerde sadece avukatlık unvanı, varsa hukuk alanındaki akademik unvan, adı ve soyadı, adres, telefon-faks numaraları, internet ve e-posta adresleri, kayıtlı e-posta adresi ile bağlı bulunulan Baro ve Türkiye Barolar Birliği sicil numaraları, vergi dairesi ile vergi sicil numarası ve kayıtlı bulunduğu baro ile Türkiye Barolar Birliği amblemi yer alabilir*”

³⁶ Kalem/Elveriş, s. 170.

(Değişik: RG 9.8.2024-32627) ifadesine yer verilmiştir. Adı geçen yönetmeliğin 11. maddesinde de “Bu Yönetmelik kapsamında olanlar; salt ün kazanmaya (Ek ibare:RG-9.8.2024-32627) , kendilerini meslektaşlarının önüne geçirmeye, reklam yoluyla iş elde etmeye yönelik her tür girişim ve eylemlerden kaçınmak, iş elde etmek için reklam sayılabilecek her hangi bir girişim ve eylemde bulunmamak, üçüncü kişilerin kendileri için reklam sayılabilecek bu tür eylem ve davranışlarına izin vermemek, engel olmak için gerekli önlemleri almakla yükümlüdürler” ifadesi görülmektedir.³⁷

Reklam yasağı konusu, çalışma kapsamında gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlarda avukatlar tarafından sık tekrar edilen konular arasında yerini almıştır. Avukatların birçoğunun reklam yasağına veya reklam yasağının denetimi konusuna tepkili olduğu görülmüştür. Reklam yasağı konusuna vurgu yapan avukatların ifadeleri aşağıdaki gibidir.

Avukat 1: “... Baronun mesela reklam yasağı ile mücadele etme gibi bir yükümlülüğü bulunmakta ve buna kendi üyesi de bulunan birçok avukata müdahalede bulunmuyor veya bulunamıyor Dolayısıyla dışarıda da en çok eleştirilen hususlardan birisi budur sosyal medyada meslektaşlar arasında veya Avukat olmayanlar tarafından da eleştirilebilir bir konudur gerekli atılımlar yapılmıyor yapsalar da bu durumda olmazdı.”

Avukat 3: “...Beklam yasağı ile alakalı problemler bulunmakta. Bunlarla çok ilgilendiğini düşünmüyorum ve etkili bir mekanizmaya da sahip olmadı...”

Avukat 2: “...Reklam yasağı müdahale edilmesi gereken bir durum zaten. O konu da biraz eksik kalıyor. Son süreçte yapılan reklamlar olsun ya da diğer meslektaşların başka şeyleri olsun eksik kalıyor.”

Avukat 5: “...Reklam yasağı olsun o tarz durumlarda sağlayamıyor çünkü sayı çok fazla. Bununla birlikte savcılık mekanizması ile çalışmadığı için birlikte yürütemiyor bu işi uyarılarını yapıyor ama buna uyulmuyor gerekli cezalarında yeteri kadar vermiyor...”

Avukat 13: “...Çok fazla mesela reklam yasağına itibar etmeyen avukatlar var. Buna da herhangi bir şekilde dur diyecek bir Baro göremedik bun-

³⁷ TBB, “Türkiye Barolar Birliği Reklam Yasağı Yönetmeliği”, Resmî Gazete Tarihi: 9.8.2024, Resmî Gazete Sayısı: 32627.

dan önceki Baro başkanımız da daha çok uğraşıyordu reklam yasağına aykırı çok fazla düzlem varken son dönemde buna karşı yapılan bir adım göremiyoruz...”

Avukatların konu ile ilgili ifadelerine bakıldığında birçok avukatın reklam yasağını gereksiz bulduğu ve şikâyet ettiği, bazılarının ise reklam yasağının gereği gibi denetlenmediğinden şikayetçi olduğu ortaya çıkmıştır. Literatür incelendiğinde reklam yasağının gündemi önemli ölçüde meşgul ettiği desteklenmiştir. Örneğin Yavaş’a göre, günümüz rekabet ortamında avukatların reklam yapabilmesi olağan bir durum olarak görülse de avukatların yargılama faaliyetinin önemli bir halkası olarak bilinmesi ve kamu hizmeti ifa ettikleri düşünüldüğünde de kamu yararı açısından reklam yapma konusunda önemli sınırlamalara tabi olunması gerekir.³⁸ Öte yandan serbest rekabet zemininde mesleklerini icra etmeye çalışan avukatların rekabetten ve dolayısıyla da reklamdan vazgeçmeleri pek mümkün görünmemektedir ve birçok meslek grubunda olduğu gibi avukatlık mesleğinde de kazancın müvekkile bağlı olması nedeniyle müvekkil sayısını artırmak gayesi tartışmasız bir gerçektir.³⁹ Bu kapsamda, avukatın gelirini artırabilmek adına müvekkil portföyünü genişletmesi ve daha fazla alanda tanınmış olması da önem taşımaktadır. İlgili alanda tanınması adına avukatların çeşitli vasıtalarla reklam çalışmaları yapması kaçınılmazdır. Özellikle günümüzde avukatların sayısının hızla artması, daralan pazarda kendisine yer bulmak zorunda olan avukatlar için tanınırlık ve müvekkil sayısını artırma çalışmalarını zorunlu hale getirmiştir.⁴⁰ Bir başka ifade ile avukatlar için her geçen gün azalan pastadaki paylarını korumalarının bir yolu da reklamdan geçmektedir.

SONUÇ TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası’nda “Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları” olarak ifade edilen meslek odaları, dev-

³⁸ Murat Yavaş, “Türk Hukukunda Avukatın Reklam Yapma Yasağı”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2015, 21(2), s. 727.

³⁹ Meral Sungurtekin Özkan, *Avukatlık Mesleği Avukatın Hak ve Yükümlülükleri*, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, 2012, s. 556.

⁴⁰ Selçuk Öztekin, “Türk Hukukunda Avukatların Tabi Olduğu Reklam Yasağı, Doç. Dr. Mehmet Somer’e Armağan”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt: 21 Sayı: 2, s. 727.

let tüzel kişiliği dışında kamu tüzel kişiliğine ve bunun sonucu olarak kendi başına karar alıp uygulama yetkisine sahiptirler. Genel olarak meslek odaları, mesleğin düzeni, disiplini ve gelişimini sağlama, meslek üyelerinin ve mesleğin haklarını ve çıkarlarını sağlama, koruma ve geliştirme gibi başlıca amaçları bulunmaktadır. Bununla birlikte meslek odaları, meslek üyeleri ve merkezi idare arasında da köprü vazifesindedir. Bir yönüyle sivil toplum örgütü olarak işlevselliğe sahip olan meslek odalarının demokratik hukuk devletini tesis etme noktasına önemli yeri bulunmaktadır.

Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşlarının meslek ve meslek üyeleri üzerindeki etkisini Kayseri Barosu örneğinde kamu yönetimi perspektifinde ve durum çalışması zemininde inceleyen bu çalışmada, baro yetkilileri ve avukatlık mesleğini ifa edenlere barolarla ilgili düşüncelerini ifade etme fırsatı sunularak yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında Kayseri Baro Başkanı ve Baro Başkan Yardımcısı ve on dört avukat ile görüşülmüştür. Çalışmada avukat ve baro yetkililerine ayrı soru grubu hazırlanmıştır. Görüşmeler tamamlandıktan sonra deşifre edilmiş ve nitel analiz yöntemlerinden biri olan betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir.

İlgili literatür incelendiğinde çalışmanın konusuna benzer yerli ve yabancı çalışmalara rastlanmıştır fakat bu çalışmanın konusu ve yöntemi ile aynı olan çalışmaya hiç rastlanmamıştır. Özellikle yerli literatürün bu konuda yeterli olmadığı kanaatine varılmıştır. Hukuk devletinin tesis edilmesinin en önemli yollarından biri de yargının güçlendirilmesidir. Yargının birinci ayağını oluşturan avukatlar ve onları bir nevi sevk ve idareden sorumlu olan baroların araştırılması önemli bir konudur ve yerli literatürdeki bu boşluğun doldurulması gerekmektedir. Bu çalışma tam da bu noktaya hizmet etmektedir. Çalışmanın birincil veriye dayanarak yetkili ve üyelere konu ile ilgili kendilerini ifade etme fırsatı sunması açısından özgün değerde olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında barolarla ilgili şu başlıklar öne çıkmıştır: “Meslek üyelerinin haklarının ve çıkarlarının korunması”, “Baroların mesleğin düzen ve disiplinine etkisi”, “Baroların mesleki gelişimdeki rolü”, “Baroların mevcut hukuki ve kurumsal durumu”, “Zorunlu aidaat”, “Siyasi yönelim”. Araştırmanın bulgularına göre; baronun ku-

rumsal ve hukuki olarak önemli eksikliklerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Meslek ve meslek üyeleri üzerindeki etkisine bakılacak olursa, birçok noktada etkisinin olduğu fakat meslek üyelerinin çoğu tarafından bu etkinin yeterli düzeyde görülmediği ön plana çıkmıştır. Özellikle mesleki gelişim konusunda sınırlı noktalarda etkisinin olduğu sık tekrar edilen hususlardan biri olmuştur. Araştırma kapsamında öne çıkan başlıklardan bir diğer ise baronun siyasi yönelimi ve reklam yasağı konuları olmuştur. Baronun siyasi yönelimi birçok avukat tarafından olumsuz olarak görüldüğü dile getirilmiş ve baronun işlevselliğini de olumsuz etkilediği ifade edilmiştir. Bununla birlikte reklam yasağı ve yasağın tam ve gerektiği gibi uygulanmaması sıkça dile getirilmiştir. Bir başka konu ise zorunlu aidat ve zorunlu üyelik konusu çalışma kapsamında irdelenmiştir. Özellikle meslekte ilk beş yılını doldurmayan avukatlardan aidat ücretinin alınmaması kuralı hem baro yetkilileri tarafından hem de görüşme yapılan birçok avukat tarafından eleştirilmiştir. Buna karşılık bazı avukatlar ise aidatın gerekli ve yerinde bir karar olduğunu ifade etmiştir.

Çalışma kapsamında karşılaşılan en önemli zorluklardan biri, etik kurul raporu alım sürecinde bürokratik prosedürün uygulanması olmuştur. Bir diğer zorluk ise, saha araştırmasında görüşmeye katılacak gönüllü avukatlara ulaşma noktasında olmuştur. Bu konuda görüşmeye katılan diğer avukatlardan yardım istenmiştir. Elde dilen bu sonuca göre genel olarak meslek odalarının özellikle baroların meslek ve meslek üyeler üzerindeki olumlu etkisinin geliştirilmesi için şu öneriler sunulmaktadır:

Baro yetkilileri ve bazı avukatların da dile getirdiği gibi 1136 sayılı Avukatlık Kanunu güncellenmelidir. Bir kurumun etkililiği, rasyonel kararların alınması ve uygulanmasına bağlı olduğu kadar, üzerinde yükseldiği hukuki zeminle de yakın ilişkilidir. Eğer Kanun güncel değil ve dönemin ihtiyaçlarını yakalama noktasında yetersiz ise güncellenmesi gerekmektedir.

Baroların geçmişten günümüze süregelen siyasi kimlikle ve çatışmalarla ön plana çıkmaları, zaman zaman onların çalışmalarını olumsuz etkilemektedir. Bu konu, yapılan görüşmelerde de sık tekrar edilen konular arasında yerini almıştır. Bu konuda baroların üyelerle birlikte imaj yenileme çalışmaları yapılmalıdır.

Araştırma kapsamında baronun meslek ve meslek üyelerinin gelişimi konusunda zorunlu staj ve seminerlerle sınırlı kaldığı ortaya çıkmıştır. Bu konuda daha etkili çalışmalar yapılabilir. Örneğin atölye ve örnek olay çalışmaları, aidiyetin gelişimi açısından sosyal programlar vs. düzenlenebilir.

Araştırma kapsamında baronun çok sayıda kurumsal problemlerinin olduğu ortaya çıkmıştır. Bu konuda baro yetkilileri ve üyelerinin demokratik yollarla kurumsal sorunlara çözüm üretmesi önerilmektedir.

Çalışma ile ilgili diğer araştırmacılara, konunun Türkiye genelinde araştırılması ve anket, odak grup görüşmesi vb. farklı analiz tekniklerinin kullanılması önerilmektedir.

Kaynakça

Makaleler

- Aritürk Ramazan, "Barolar ve Türkiye Barolar Birliğinin Örgütlenme Modeli ve Yeniden Yapılanması". *Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2020, 69, 8(16).
- Aslan Zehreddin, "Meslek Kuruluşlarına Zorunlu Üyeliğin Üzerine Hukuki Bir Değerlendirme", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, (15), 2014, 1229-1240.
- Chambliss Elizabeth And Green, Bruce A., "Some Realism About Bar Associations", *Depaul law Review*, 2008, 57(425).
- Chipeur Stephanie, "The Advice Lawyers Give Themselves: The Canadian Bar Association's Campaign For Timekeeping In The Mid-Twentieth Century", *International Journal of the Legal Profession*, 2014, Volume 21.
- Hasan Hüseyin Tekin ve Hasan Tekin, "Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme", *İstanbul University Journal of Sociology*, 2012, 3, 101-16.
- İnanıcı Haluk, "21. Yüzyılda Avukat ve Baro: Eleştirel Bir Değerlendirme", *Birikim Dergisi*, 2007, <https://birikimdergisi.com/guncel/143/21-yuzyilda-avukat-ve-baro-elestirel-bir-degerlendirme>, (10.09.2023)
- İnanıcı Haluk, "Türkiye'de avukatlık ideolojisi". *Toplum ve Bilim*, 2001, 87, 135 – 163.
- Johnstone Quintin, "Bar Associations: Policies and Performances", *Yale Law & Policy Review*, 1996, 15, s. 193.
- Kalem Seda ve Elveriş İdil, "Siyaset Yapmak ya da Yapmamak: 2018 İstanbul Barosu Seçimlerine Bir Bakış", *Ankara Barosu Dergisi*, 2018, Cilt: 76 Sayı: 4, 163- 208.
- Kanadoğlu Osman Korkut, "Barolar ve Avukatların Meslek Özgürlükleri", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 2020, 146.

- Leeper Piquero Nicole, Meitl Michele Bisaccia, Brank Eve M., Woolard Jennifer L. and Kaduce Lonn Lanza, "Exploring Lawyer Misconduct: An Examination of the Self-Regulation Process", *Deviant Behavior*, 2016, 37(5).
- Lynn Davey, "The Application of Case Study Evaluations", *Elementary Education On-line*, 2009, 8(2), s1-3.
- McCracken Grant, "The Long Interview", *Sage Publications Inc.*, 1988, Vol. 13, <http://dx.doi.org/10.4135/9781412986229>
- Özkan Noyan, "Savunmanın Örgütlenmesi ve Stratejik Planlama", *TBB Dergisi*, 2004, S. 54,17, s. 328.
- Öztek Selçuk, "Türk Hukukunda Avukatların Tabi Olduğu Reklam Yasağı", Doç. Dr. Mehmet Somer'e Armağan", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2015, Cilt: 21 Sayı: 2, ss: 727 – 739.
- Yavaş Murat, "Türk Hukukunda Avukatın Reklam Yapma Yasağı", *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 2015, 21(2), 727 – 740.

Kitaplar

- Aday Nejat, Avukatlık Mesleği ve Hukuk Devleti İlkesi, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye 80. Yıl Armağanı, editör: Yasemin Güllüoğlu Altun, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2018,
- Bakoğlu Deliorman Refika ve Üstünoldu Kandemir Ayşe, Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşları ve Etik, Yolsuzluğun Önlenmesi için Etik Projesi: Kamu Etiği Akademik Araştırmaları (Avrupa Birliği İnsan Hakları Komisyonu ve Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu Projesi), Ankara: Fersa Ofset, 2009.
- Creswell John W., *Qualitative Inquiry and Research Design*, SAGE, 2007.
- Elveriş İdil, *Barolar ve Siyaset*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014.
- Gözler Kemal ve Kaplan Gürsel, *İdare Hukuku Dersleri*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2020.
- Gözler Kemal ve Kaplan Gürsel, *Kısa İdare Hukuku*, Ekin Yayınevi, Bursa, 2022.
- Sungurtekin Özkan Meral, *Avukatlık Mesleği Avukatın Hak ve Yükümlülükleri*, Barış Yayınları Fakülteler Kitabevi, İzmir, 2012.
- Yin, Robert K., *Case Study Research: Design and Methods* (3rd ed.), Thousand Oaks, CA: Sage Press. 2013.

İnternet Kaynakları

- <http://www.ankarabarusu.org.tr/HaberDuyuru.aspx?DUYURU&=1943> (7.12. 2023).
- <http://www.sozluk.gov.tr/>, (20.02.2024).
- <https://ahm.barobirlik.org.tr/Hakkimizda>, (15.03.2024).
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.1136.pdf>, (02.01.2024).
- <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>, (08.01.2024).
- www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13168.pdf, (10.03.2024).
- TBB, "Türkiye Barolar Birliği Reklam Yasağı Yönetmeliği", Resmî Gazete Tarihi: 9.8.2024, Resmî Gazete Sayısı: 32627.

Tezler

Özman Aylin, “The state and bar associations in Turkey: A study in interestgroup politics”, (Yayımlanmamış doktora tezi) Bilkent Üniversitesi, 1995, <https://repository.bilkent.edu.tr/items/dc29e304-ef99-4fdf-a505-b7441dd64766>, (02.03.2024).

Türem Umut, “Globalization of Law And The Legal Profession In Turkey” (Yayımlanmamış YL Tezi). Boğaziçi Üniversitesi, 2001, İstanbul.